

LUNDS UNIVERSITET

Den kontroversiella khaten

- en litteraturöversikt över vetenskaplig forskning om khatbruk
och dess effekter

Författare: Erica Jonsson

Kandidatuppsats: SOCK01, 15 hp

Vårterminen 2013

Handledare: Mats Beronius

Abstrakt

Författare: Erica Jonsson

Titel: Den kontroversiella khaten- en litteraturöversikt över vetenskaplig forskning om khatbruk och dess effekter i diasporan.

Kandidatuppsats: SOCK01, 15 hp

Handledare: Mats Beronius

Sociologiska institutionen, vårterminen 2013

Problem/Bakgrund: Den afrikanska växtdrogen khat används främst av folkslag från Afrikas Horn samt den arabiska halvön. Med en utökad flyktingström från dessa områden, främst Somalia, till bland annat Europa, så har även khatbruket spridits på liknande sätt i världen. Den somaliska folkgruppen upplevs som svårintegrerade som en minoritetsgrupp, och khatbruk ges delvis skuld för detta. De vetenskapliga forskningsresultaten om khatbruk och dess effekter kommer fram till mycket liknande slutsatser men det förekommer också många olikheter. *Syftet:* är att genom en litteraturöversikt så utförligt som möjligt beskriva vad den vetenskapliga forskningen har kommit fram till om khatbruk i diasporan och vilka effekter som följer av detta för att betona fenomenets komplexa natur. *Utgångspunkter och upplägg:* Undersökningen utgår från ett begränsat antal studier om khatbruk samt vetenskapliga artiklar som berör området. Uppläggningsen är i form av en litteraturöversikt där forskningsresultaten presenteras och analyseras i förhållande till varandra. Fokus ligger på att belysa likheter och olikheter i den vetenskapliga forskningen. *Slutsatser/Resultat:* Khatbrukare verkar utgöra en relativt liten andel av det somaliska urvalet i studierna. Merparten av urvalen upplever inga större problem kopplat till bruket, dock finns det ett mindre antal individer som kan ha ett problematiskt bruk och därmed i behov av stöd. Främst anges sociala problem, såsom nedbrytande av familj och relationer som en effekt av khatbruk samt mindre allvarliga hälsoproblem, såsom sömnbrist, viktninskning, mag- och tarmproblem. Stor debatt pågår inom vetenskaplig forskning om en eventuell koppling mellan khatbruk och mental ohälsa.

Nyckelord: *khat, diaspora, effekter, bruk, somalier, litteraturöversikt.*

Innehållsförteckning

Inledning	s. 1
Bakgrund	s. 1-3
Problemformulering	s. 3
Syfte	s. 3
Metod	s. 4
Litteratursökning och material	s. 4
Analysmetod	s. 5
Tabellöversikt över studier i kronologisk ordning	s. 5-6
Analys och resultat	s. 7
Khatbruk i diasporan	s. 7
England	s. 7-8
Sverige	s. 8-10
Australien	s. 10
Frekvens av khatbruk	s. 10-11
Ungdomsstudie i England	s. 11
Sammanfattning	s. 11-12
Orsaker till khatbruk	s. 12-13
Sammanfattning	s. 13-14
Effekter av khatbruk	s. 14
Fysisk (o)hälsa	s. 14-15
Sociala effekter	s. 15-16
Ekonomiska effekter	s. 16-17
Psykisk (o)hälsa	s. 17-20
Svarskommentar 1	s. 20
Svarskommentar 2	s. 20-21
Brott, alkohol och andra droger	s. 22-23
Sammanfattning	s. 23-24
Diskussion	s. 24
Metoddiskussion	s. 24
Analys och resultatdiskussion	s. 24
Referenser	s. 25-26

Inledning

Det här uppsatsarbetet tar upp den högst frekvent debatterade frågan om växtdrogen khat som främst brukas av folkslag från Afrikas Horn och den Arabiska halvön. Mitt intresse för det här området väcktes under höstterminen 2012 då jag genomförde min arbetslivspraktik på analysenheten på Tullverket i Malmö. Där fick jag i uppdrag att genomföra en omvärldsbevakning av växtdrogen khat. Genom Tullverkets resurser fick jag uppgifter om att khat är kriminaliserad i de flesta europeiska länder, som Sverige, och flera länder har en varierande stor mängd av invånare från de nordöstra delarna av Afrika, som Somalia, Kenya, Etiopien med mera. Därmed så förekommer det en väldigt stor smuggling av khat till Europa och Skandinavien. Under arbetets gång fick jag en inblick i och fördjupad kunskap om khat och dess brukare. Bilden som framträdde var ytterst komplex. Khatens varierande rättsliga status i världen, stora meningsskiljaktigheter inom den vetenskapliga forskningen om följderna av ett khatbruk samt en bristfällig kunskap om växtens exakta kemiska komposition skapar stor debatt om den kontroversiella växtens legitimitet och vilka effekter den ger.

Bakgrund

Den afrikanska växten *Catha Edulis*, mer allmänt känd som khat, i fokus för det här arbetet har flera benämningar beroende på vilket land och region den kommer från samt vilken dialekt som används. Några exempel är khat, qat, miraa, chat, jaad etc. (Advisory Council on the Misuse of Drugs 2005). I det här arbetet kommer jag enbart att referera till växten under namnet khat. Khat växer vilt främst vid Afrikas horn och på den Arabiska halvön och har använts i dessa områden under en väldigt lång tid, så långt tillbaka som på 1400-talet i Etiopien (ibid.). Växten odlas också i länder som Etiopien, Kenya och Jemen. I Etiopien har odlingen samt exporten av khat ökat markant under de senaste årtiondena, främst på grund av de mycket instabila och minskade vinsterna från kaffeproduktion (Anderson et al. 2007). Kaffe har länge varit landets främsta exportvara, men som följd av bland annat stora prisfluktuationer på den globala kaffemarknaden har etiopiska bönder istället börjat odla khat då denna gröda ger en högre och mer stabil inkomst (ibid.). Stora mängder khat exporteras till bland annat Somaliland och har så gjorts i åtminstone 80 år. I Kenya är khat landets främsta vinstgröda och produktionen distribuerar khat både inom landet samt vidare ut i omkringliggande länder och resten av världen. Kenyas khatproduktion står för en stor andel av khatexport till bland annat Europa (ibid.). Den internationella khatexporten i Kenya styrs

främst av somaliska flyktingar som flydde dit i samband med inbördeskriget som bröt ut i deras hemland i början av 90-talet. Inbördeskriget orsakade en stor flyktingström av somalier som dessutom bosatt sig bland annat runtom i Europa och därmed har konsumtionen av khat kraftigt ökat i många städer runtom i världen. Det somaliska monopolet över den internationella khatexporten i Kenya beror främst på deras kunskap om internationell handel, tillgång till kapital och en stor khattuggande somalisk diaspora runt om i världen (ibid.). Begreppet diaspora används här för att beteckna etniska gruppers bosättning utomlands som ofta, men inte alltid, är resultatet av en ofrivillig migration. Khatindustrin förlitar sig främst på inrikes efterfrågan och regional handel så väl som den andel som är ämnad för diasporan runt om i världen där- till skillnad från kaffe, te och kakao- multinationella företag inte har monopol över import eller produktion. Detta har möjliggjort en tillväxt av marknaden, trots växtens kontroversiella status (ibid.).

Traditionellt sett så har khatbruket varit sammanvävt med högtidliga ceremonier och sammankomster men i bland annat Somalia har bruket blivit allt mer utspritt och mer frekvent förekommande i samhället (Beekhuis. 2001). Växten tuggas för att utvinna de verksamma ämnena främst för dess stimulerande effekt och anses för många vara ett naturligt inslag i det sociala livet i delar av Etiopien, Kenya, Somalia och Jemen (Klein et al. 2011). De verksamma ämnena i khatblad är bland annat katinon och katin, och katinon har en liknande kemisk struktur som amfetamin men är inte alls lika starkt (ibid.; Graziani et al. 2008). I artikeln av Warfa et al. (2007) diskuteras khat och dess liknelse till amfetamin. Författarna refererar i sin tur till Nencini et al. (1983) som beskriver styrkan av de verksamma ämnena katinon och katin. Katinon är ungefär 50 % mindre verksamt och katin är 7-10 gånger mindre verksamt än amfetamin och båda ämnena är förbundna till en mycket snabb nedbrytning efter skörd. Warfa et al. (2007) framhåller att en riskbedömning om khat baserad på amfetamin analogin skulle vara otillräcklig och omotiverad.

Eftersom dessa ämnen genomgår en snabb nedbrytningsprocess efter skörden och styrkan på deras stimulerande effekt minskas drastiskt, blir det viktigt att förflyttningen mellan producent och konsument sker fort. I västvärlden har khat uppmärksammats framförallt genom den somaliska folkgruppens bruk av växten, till viss del också andra östafrikanska folkgrupper. Migration från länder som producerar och konsumerar khat och speciellt flyktingar från Somalia, efter att inbördeskriget bröt ut i början av 90-talet, har skapat en afrikansk, khattuggande diaspora i bland annat Europa. Genom min undersökning åt Tullverket fick jag fram

att den somaliska diasporan är bosatt främst i Skandinavien, England och Nederländerna inom Europa. Med deras tradition och kultur har en utbredning av khatbruket skett från Afrika till Europa och Skandinavien. Detta fenomen har uppmärksammats allt mer inom den vetenskapliga forskningen.

I Europa har khat fram tills nyligen varit laglig i England och Nederländerna men nu har Nederländerna infört ett importförbud av växten. I England är den fortsatt laglig. Alla länder i Skandinavien har kriminaliserat khat, likaså Kanada och USA. I Australien är khat laglig att importera med licens och tillstånd i mindre mängder.

Problemformulering

I diasporan sker tuggandet av khat i princip uteslutande av den somaliska folkgruppen. Den somaliska populationen i diasporan har ofta en hög arbetslöshet och som en minoritetsgrupp upplevs de som svåra att integrera i samhället. Det har skapats skilda meningar om khats legitimitet och vilka effekter som följer av bruket i den vetenskapliga forskningen samt samhället i stort. Med ett uppmärksammat fenomen som för västvärlden tidigare har varit relativt okänt följer risker att ogrundade antaganden och felaktig ”fakta” sprids. Detta kan i sin tur påverka en minoritetsgrupp mycket negativt i form av fördomar och orättvis behandling. Det är viktigt att skapa en samlad bild av khatbruket och dess effekter för att kunna undvika felaktiga antaganden och fördomar. Men också för att kunna underlätta en fortsatt vetenskaplig forskning om ämnet. Frågeställningar som ska leda det här arbetet och ge en så sammanfattande bild som möjligt formuleras som följande:

- ”Vad betonas i forskningen om khatbruk och dess effekter?”
- ”Hur överensstämmer och särskiljer sig de vetenskapliga forskningsresultaten åt?”

Syfte

Syftet är att så utförligt som möjligt beskriva vad den vetenskapliga forskningen har kommit fram till om khatbruk i diasporan och vilka effekter som följer av detta för att betona fenomenets komplexa natur. Arbetet ska också belysa vilka likheter samt olikheter som framkommer i forskningen för att kunna ge en samlad bild över fenomenet.

Metod

Metoden som jag har använt mig av i det här uppsatsarbetet är i form av en litteraturöversikt. Litteraturöversikten är av en beskrivande natur och syftar till att skapa en översikt av forskningsresultat inom ett visst kunskapsområde (Friberg red. 2006). Det finns olika sätt att göra litteraturöversikter på och minst lika många olika benämningar för metoden. I mitt inledande arbete upptäckte jag att det inte finns ett överflöd av metodböcker som fokuserar på litteraturbaserade examensarbeten. Fribergs (red, 2006) metodbok har dock presenterat en mycket värdefull modell för litteraturöversikt som jag har inspirerats av. Lite kortfattat togs först ett helhetsgrepp på området där jag skapade mig en uppfattning om vad som fanns tillgängligt genom litteratursökningar i olika databaser och sedan avgränsade jag mig till några kännetecken på området. Arbetet fokuserar på khatbruket i diasporan samt vilka effekter bruket ger och detta blev då mina avgränsningar i det inledande sökarbetet. Urvalet av studier samt en kvalitetsgranskning av dessa genomfördes sedan. Då det enbart fanns ett fåtal studier som jag kunde använda mig av ansåg jag inte att jag kunde vara alltför kritisk i mitt urval men hänsyn har tagits till eventuella brister i studier i analysen. Analysen av utvalda studier innebar flera genomläsningar av materialet som sedan åtföljdes av arbetet att hitta likheter och skillnader mellan dessa. Fokus har här lagts på forskningsresultaten men viss hänsyn har också tagits till vald metod i studierna. Resultatet av granskningen har sammanställts och sedan beskrivits utifrån de aspekter som har betonats samt de teman som framkommer i de olika studierna.

Litteratursökning och material

I min litteratursökning fann jag ett begränsat antal studier som handlade om khat. Då mina avgränsningar dessutom gällde själva bruket av khat samt brukets effekter i diasporan så blev resultatet helt enkelt att jag använde mig av alla studier som jag kunde hitta. Mitt mål var att få fram studier som genomförts i olika länder, där också växtens rättsliga status varierade, samt en så stor variation som möjligt när det gällde forskningsresultaten. Jag fick dessutom fram studier som genomförts för flera år sedan men även mer aktuella studier, vilket underlättade jämförelser av khatbruk och dess effekter över tid. För att ytterligare få fram en så nyanserad bild som möjligt av forskningsresultaten valde jag att använda mig av både kvantitativa och kvalitativa studier. Totalt grundar sig det här examensarbetet på 10 studier om khat. En kortfattad tabellöversikt av dessa studier redovisas i slutet av detta metodavsnitt.

Analysmetod

Inledningsvis lästes materialet ett flertal gånger utan någon djupare reflektion för att få en uppfattning om kunskapsläget i det valda området. Sedan detaljlästes studierna där jag samtidigt förde anteckningar över de forskningsresultat som betonades. Jag använde mig av en slags tematisk analys där jag plockade fram de teman inom studierna som belystes frekvent. Vid sökningen av teman låg uppmärksamheten främst på repetitioner, med andra ord teman som återkommer gång på gång, men också på likheter och skillnader, om och hur texterna skiljer sig från varandra (Bryman 2008; Friberg red. 2006). I analysen beskrevs sedan de gemensamma utgångspunkterna och de teman som framkom i jämförelsen mellan studierna.

Tabellöversikt över studierna i kronologisk ordning

Titel, Författare, Årtal	Syfte	Metod och urval	Resultat
<i>Qat use in London: a study of qat use among a sample of Somalis living in London</i> Griffiths 1998	Undersöka olika mönster av khatbruk, omfattning och art, bland ett urval av somalier i London.	PAI:s (Privileged Access Interviewer) Enkätundersökning, 207 respondenter (73 % män, 27 % kvinnor)	67 % hade brukat khat i föregående vecka. 3/4 brukade mer i London än Somalia. Generellt inga större problem kopplat till khatbruket.
<i>Use and perceptions of khat among young Somalis in a UK city</i> Nabuzoka & Badhadhe 2000	Ge info om konsumtionsmönster av khat hos unga somalier samt upplevda problem associerade till bruket.	PAI:s (Privileged Access Interviewer) Intervju efter frågeformulär, 94 respondenter (89 män, 5 kvinnor)	Khatbruk som social funktion, tidskrävande och kan associeras till andra droger. Merparten ansåg khat vara problematiskt.
<i>Khat use among Somalis living in 4 english cities</i> Patel et al. 2005	Utreda nivå och typ av khatbruk hos somalier, upplevda hälso- och sociala effekter samt koppling till alkohol, droger och brott.	PAI:s (Privileged Access Interviewer) Enkätbaserad/djupintervju, 602 respondenter (54 % män, 46 % kvinnor)	1/3 hade brukat khat i föregående månad. Lika andelar som brukat mer i både England som Somalia. Främst måttligt khatbruk som social aktivitet.
<i>Khat use and mental illness: a critical review</i> Warfa et al. 2007	Ge historisk överblick av khatbruk samt granska bevisen för en kausal koppling mellan khatbruk och mental ohälsa.	Litteraturgranskning, 24 papers (12 kvantitativa, 12 fallstudier)	Inga tydliga bevis för att khatbruk orsakar mental ohälsa. Kan ev. förvärra redan existerande psykiatriska tillstånd

<i>Det som inte syns, finns inte</i> De Cal & Söderlind 2007	Kartlägga khatbrukets omfattning bland somalier i Göteborg.	PAI:s (Privileged Access Interviewer) och KII (Key Informant Interview) Gruppenkät, 122 respondenter (63 kvinnor, 53 män, 6 kön saknas)	33 % hade någon gång testat khat, 9 % tuggade under perioden för undersökningen. Majoriteten ansåg att khat kunde vara problematiskt. Urvalet upplevde sin hälsa som bra eller mycket bra.
<i>Attitudes to khat use within the somali community in England</i> Patel 2008	Summera litteraturen om traditionellt khatbruk i Somalia och utanför östafrikanska området. Undersöka khatbruket i England samt attityderna om khat i samhället.	Litteraturstudie, delvis grundad på studien av Patel et al. 2005	Olika attityder om khat. Vissa ansåg att det var en skadlig aktivitet medan andra betonade dess viktiga sociala funktion och hur khat håller samhället samman.
<i>Khat i Sverige- kartläggning av khatanvändning i Göteborg, Malmö och Stockholm</i> De Cal et al. 2009	Kartlägga khatbruk i Sverige. Studera samband mellan khatbruk, hälsa och sociala effekter.	PAI:s (Privileged Access Interviewer) och KII (Key Informant Interview) Gruppenkät 206 resp. (105 män, 92 kvinnor) Webbenkät 67 resp. (54 män, 13 kvinnor) Ungdomsstudie 322 resp.	Khatanvändning framförallt koncentrerad till män från Somalia. 16 % i gruppenkäten hade brukat khat minst en gång, motsvarande i webbenkäten 49 % och ungdomsstudien 4 %. Upplevd dålig hälsa likartad brukare som icke-brukare.
<i>Perceptions of the use of khat among somali immigrants living in Swedish society</i> Osman & Söderbäck 2011	Förbättra förståelsen av somaliska immigranternas uppfattning om khatbruk i det svenska samhället.	Fenomenografisk metod Intervjuer 14 stycken (8 män, 6 kvinnor)	Uppfattningarna om khatbruk var olika. Kunde påverka fysisk hälsa som sociala/familjeliv men också bidra till kulturell/samhällelig gemenskap.
<i>"Bundle of fun" or "bunch of problems"? Case series of khat-related deaths in rhe UK</i> Corkery et al. 2011	Att betona de skiftande sätten som khatbruk på ett negativt sätt kan påverka vardagen.	Fallstudie, 13 dödsfall, mellan 2004 och 2009.	Det finns skadliga, och även dödliga, konsekvenser av khatbruk ex. nedsatt omdömesförmåga, psykoser, hjärt-lungproblem.
<i>The impact of khat use on East African communities in Melbourne: A preliminary investigation</i> Feigin et al. 2012	Utforska khatbruket och dess sociala påverkan på östafrikanska familjer och samhällen i Melbourne, Australien.	3 fokusgrupper och 10 intervjuer. Totalt 29 deltagare (18 män, 11 kvinnor) Semistrukturerade frågeformulär, PAI:s.	Icke-brukare betonade negativa sociala följder av bruket. Brukare ansåg att sociala problem existerade oberoende av khatbruk.

Analys och resultat

Khatbruk i diasporan

I den vetenskapliga forskningen redovisas en något varierad förekomst av khatbruk i främst den somaliska populationen. Mycket av resultaten överensstämmer med varandra men det finns också vissa olikheter.

England

I en engelsk studie av Griffiths (1998) med 207 respondenter (73 % män och 27 % kvinnor) hade 78 % av männen och 76 % av kvinnorna någon gång brukat khat och 67 % av urvalet hade brukat khat i veckan innan intervjun. Medelåldern för att börja bruka khat var 21 år. En uppföljande studie i England av Patel et al. (2005) med 602 respondenter (54 % män) redovisade att 38 % av det totala urvalet hade någon gång använt khat. 58 % av männen hade använt khat någon gång och motsvarande för kvinnor var 16 %. Till skillnad från Griffiths studie hade 34 % av det totala urvalet använt khat under månaden innan intervjun. Av de manliga respondenterna hade 51 % använt khat den senaste månaden och av de kvinnliga respondenterna hade 14 % använt khat den senaste månaden. Båda dessa kvantitativa studier har genomförts på uppdrag av The Home Office i England samt använt sig av liknande metodologi. I studierna har man använt sig av enkätbaserade intervjuer och PAI:s (Privileged Access Interviewer) för att lättare få tillgång till populationen. Den senare studien uppvisade en relativt kraftigt minskad förekomst av khatbruk inom sitt manliga urval i jämförelse med Griffiths studie. Detta skulle kunna förklaras av den stora skillnaden i antal medverkande respondenter, då den senare studien har tre gånger så många respondenter. Ingen av studierna har lyckats genomföra ett slumpmässigt urval av respondenter, med andra ord är urvalet mer eller mindre riktat, vilket också skulle kunna påverka resultatet. Ytterligare så förekommer en stor skillnad i antalet kvinnor som uppger att de någon gång har brukat khat mellan de två studierna, 76 % jämfört med 16 % vilket är uppseendeväckande. Den senare studien, Patel et al., har ungefär lika många kvinnor som män i sitt urval till skillnad från studien av Griffiths, där en fjärdedel av urvalet var kvinnor. Detta borde, med grund i den tidigare studiens resultat, ha genererat en större andel kvinnliga khatbrukare som någon gång brukat khat i Patel et al. studien, vilket inte var fallet. Studien av Griffiths använde sig av kvinnliga PAI:s, vilket kan förklara att kvinnliga khatbrukare förekom i högre utsträckning, men detta var också fallet i studien av Patel et al. och där var andelen kvinnliga khatbrukare mycket mindre.

Inom den somaliska populationen anses khatbruket främst vara en manlig aktivitet och ofta kan kvinnors khatbruk ses som olämpligt (Nabuzoka & Badhadhe, 2000; De Cal & Söderlind, 2007; Anderson et al. 2007). Ett argument som stärks genom resultatet från Patel et al. studien. Kvinnor kan därmed i större utsträckning vara motvilliga att erkänna sitt khatbruk av rädsla för stigmatisering. Även vid resultat för khatbruk som har förekommit nyligen föreligger en stor skillnad mellan de två studierna. I studien av Griffiths hade 67 % av urvalet använt khat veckan innan intervjun i jämförelse med Patel et al. där 34 % av det totala urvalet hade använt khat under den senaste månaden. Dessa resultat uppvisar en bild av ett möjligt minskat khatbruk inom den somaliska populationen i England. England är ett av de få länder inom EU som än idag inte har kriminaliserat khat och därmed kan bruket officiellt sett anses vara accepterat inom samhället. Respondenterna borde inte känna några större rädslor över att erkänna sitt khatbruk då det inte leder till några sanktioner och därmed styrka båda studiernas resultat. Trots detta så skulle en mer högljudd medial debatt om khat inom landet kunna påverka respondenters vilja att lyfta fram sitt khatbruk, med oro för en eventuell framtida kriminalisering som därmed orsakar en minskad tillgång av varan för dess brukare. Eftersom studiernas urval till viss del är riktade mot khatbrukare och därmed inte heller är slumpmässigt kan inte resultaten generaliseras till den somaliska populationen i stort och tolkningar bör göras med försiktighet.

Sverige

Svenska studier som har genomförts om khatbruk och dess effekter redovisar en lägre eller mycket lägre förekomst av khatbruk. De Cal & Söderlinds (2007) enkätstudie om 122 respondenter (63 kvinnor och 53 män samt 6 individer där uppgift om kön saknas) kommer fram till att 33 % av dessa någon gång hade testat khat och 9 % använde khat under perioden för undersökningen. 29 manliga respondenter hade någon gång använt khat, varav 10 män använde vid tidpunkten för undersökningen. 11 kvinnliga respondenter hade någon gång använt khat, varav 1 kvinna använde khat vid tidpunkten för undersökningen. De Cal et al. (2009) genomförde en undersökning baserad på en gruppenkät som bestod av 206 enkätsvar, en webbenkät med 67 enkätsvar samt en ungdomsstudie med 322 respondenter. I gruppenkäten hade 16 % använt khat minst en gång och 7 % hade använt khat under de senaste 30 dagarna (9 män och 4 kvinnor). I webbenkäten hade 49 % använt khat minst en gång och 25 % hade använt khat under de senaste 30 dagarna (1 kvinna). Respondenterna i ungdomsstudien hade en blandad etnicitet och åldern var mellan 15-20 år. 4 % av

ungdomarna hade använt khat minst en gång och 4 % hade använt khat under de senaste 30 dagarna. Av de ungdomar som hade använt khat var merparten av somaliskt ursprung, men det förekom också andra etniciteter. Uppgifter om kön saknades för urvalet. Dessa kvantitativa studier hade en liknande metodologi och använde sig av PAI:s samt KII (Key Informant Interview) och Snowball sampling, vilket till stor del överensstämmer med de engelska studiernas metodologi. I Sverige är khat kriminaliserat vilket kan förklara den lägre frekvensen av självangivet khatbruk. Misstänksamhet mot och svag tilltro för myndighetspersoner samt ”icke-somalier” och en rädsla för straffsanktioner kan påverka respondenternas vilja att erkänna sitt bruk. Till viss del bör kriminaliseringen av khat också resultera i ett faktiskt minskat bruk i det svenska samhället i jämförelse med England där det är lagligt. Båda studierna får fram likartade resultat för khatbruk som pågår, alternativt som nyligen har skett. Den tidigare studien redovisar att 9 % av urvalet tuggar khat under perioden för undersökningen och i gruppenkäten från den senare studien av De Cal et al. hade 7 % av urvalet tuggat khat under de senaste 30 dagarna. Den mindre skillnaden här skulle kunna förklaras med den senare studiens större antal medverkande respondenter, 206 st. jämfört med 122 st. i den tidigare studien. Nyckelpersonerna som användes i den tidigare studien var inte myndighetspersoner eller khatanvändare och de valdes för att inge så stort förtroende som möjligt bland respondenterna. Trots detta så kan deras roll som icke-brukare ha haft en avskräckande inverkan på respondenternas vilja att erkänna sitt khatbruk. Detta kan, i kombination med ett bekvämlighetsurval, vara en förklaring till den låga andelen khatbrukare inom urvalet. I den senare studien av De Cal et al. ingick det 67 enkätsvar i webbenkäten. 25 % av dessa uppgav att de hade använt khat under de senaste 30 dagarna, vilket är en ökning av khatbruk i jämförelse med de nyligen diskuterade enkätundersökningarna. Här torde känslan av anonymitet vid ifyllandet av enkäten vara relevant för en tolkning av resultatet. Många är nog mer benägna att vara uppriktiga vid en sådan situation än i en ”övervakad” enkätundersökning. Det lilla urvalet i webbenkäten i kombination med en högre andel som erkände ett khatbruk kan eventuellt tyda på att fenomenet är, om inte vanligt, men någorlunda frekvent förekommande bland somalier i Sverige. Å andra sidan gör det lilla antalet medverkande respondenter i webbenkäten att resultatet också blir svagare samt svårt att generalisera till den stora populationen. Båda studierna uppvisade en markant skillnad i könsfördelning och khatbruk, då kvinnor som tuggade khat var ovanligt. Detta överensstämmer med de engelska studiernas resultat, att khatbruk främst är en manlig aktivitet. Stigmatisering av kvinnors khatbruk inom den somaliska populationen skulle delvis

kunna orsaka en motvilja att erkänna sitt bruk och kvinnor kan vara en dold brukargrupp. Dock förtydligas bristerna i metodologin i båda studierna. Eftersom urvalet inte är slumpmässigt, så ska försiktighet iaktas vid en tolkning. Resultaten kan inte heller generaliseras till den somaliska populationen i stort.

Australien

I Australien gjordes en studie av Feigin et al. (2012) som bestod av fokusgrupper samt enskilda intervjuer. Totalt hade studien 29 deltagare varav 16 st. (55 %, en kvinna) uppgav att de använde khat medan 13 st. (45 %, tre män) uppgav att de inte använde khat. Då khat är laglig i Australien, med vissa restriktioner för import, bör respondenterna inte känna oro för att erkänna sitt bruk. Även i den här studien förekommer en viss skevhet vid khatbruk och könsfördelning, då fler män än kvinnor brukade khat. Deltagarnas etnicitet var fördelad som 21 somalier, 6 etiopier och 2 var från Eritrea. Även här använde sig författarna av liknande metodologi som föregående författare, KII och Snowball sampling men undersökningen var av kvalitativ art och fokus låg på sociala följder av khatbruket för familjer och samhället i stort.

Frekvens av khatbruk

Merparten av khatbruket i dessa studier är på en måttlig nivå då de flesta khatbrukare tuggar 2-3 gånger i veckan tillsammans med andra (Griffiths 1998; Patel et al. 2005; De Cal & Söderlind 2007; De Cal et al. 2009). Dessa resultat betonar en relativt låg frekvens av khatbruk för merparten av respondenterna som tuggar khat över tid, då studierna sträcker sig över en dryg tioårs period. I Griffiths studie (1998) tuggade 6 % av urvalet dagligen och i De Cal & Söderlinds studie (2007) tuggade 4 respondenter varje dag. 10 % av respondenterna som brukade khat i Patel et al. (2005) studien uppgav att de använde khat varje dag. Då både svenska som engelska studier uppvisar en låg eller väldigt låg frekvens av khatbruk som sker dagligen, verkar inte växtens rättsliga status i landet influera tendenser om ett överdrivet bruk av khat. Med grund i dessa studiers resultat kan ytterst försiktiga slutsatser dras om att de flesta som brukar khat gör det på en måttlig nivå, medan en relativt liten andel av studiernas urval uppvisar ett mer frekvent khatbruk. I studien av Griffiths (1998) uppvisade den mindre andelen respondenter som brukade stora mängder khat också något större fysiska och psykiska problem kopplat till bruket. Det kan på så sätt finnas en mindre grupp i den somaliska populationen som kan upplevas ha ett problematiskt bruk, vilket bör

uppmärksammas av de myndigheter och organisationer som arbetar med folkgrupper som är kända för att bruka khat.

Ungdomsstudie i England

Ytterligare en studie av Nabuzoka & Badhadhe (2000) från England har genomförts med fokus på ungdomar som använder khat. Jag separerar denna studie från de andra då den enbart har använt sig av respondenter som tuggar khat och har då ett uttalat riktat urval vilket kan otydliggöra en jämförelse med de andra studierna. Dock tillför studien nyttig kunskap om ungdomars bruk av khat samt möjliggör försiktiga jämförelser av khatbruk mellan olika åldersgrupper. Studien bestod av 94 respondenter i åldern 11 till 26 år, 89 män och 5 kvinnor. Författarna gör försiktiga tolkningar om att kvinnors khatbruk är socialt stigmatiserat, främst för den lilla andelen kvinnor som deltog i studien och en ganska stor andel kvinnor som vägrade att delta. Även här överensstämmer resultatet med ovan nämnda studier om kvinnors khatbruk som "olämpligt". I studien uppgav 48,9 % att de använde khat 2-3 gånger i veckan medan 31,9 % uppgav att de använde khat dagligen. I den här studien uppvisar respondenterna ett mer frekvent khatbruk jämfört med tidigare nämnda studier, vilket är oroande med tanke på gruppens unga ålder. Den relativt lilla storleken på urvalet bör dock betonas. Metoden med ett uttalat riktat urval mot de individer som brukar khat kan ha orsakat att en större andel av de individer som brukar khat ofta och i större mängd än vad som normalt är brukligt förekommer i urvalet. I studien ger författarna en möjlig orsak till ett överdrivet khatbruk, nämligen upplevelsen av ett stressigt liv i ny omgivning som har en annorlunda social och kulturell kontext. "Most Somalis find themselves in such a context where there are underlying difficulties of cultural alienation, community fragmentation and the longer-term effects of the Somali civil war on recent settlers in the UK." (Nabuzoka & Badhadhe, 2000).

Sammanfattning

Generellt uppvisar de redovisade studierna i det här arbetet en relativt låg andel av khatbrukare bland urvalet. Den engelska studien av Griffiths (1998) är det enda undantaget med 67 % av urvalet som hade brukat khat i veckan innan intervjun. I en jämförelse mellan studierna från England och Australien med de svenska studierna så uppvisar de svenska studierna en lägre andel av khatbruk inom urvalet, vilket till stor del bör kunna förklaras av att

växten är kriminaliserad i Sverige. Rädsla för straffsanktioner samt en begränsad tillgång till varan kan förklara ett mindre frekvent khatbruk. En skevhet i könsfördelning och khatbruk framträder i merparten av studierna då kvinnors khatbruk är underrepresenterat och ansatser görs om att kvinnors khatbruk anses vara olämpligt i den somaliska populationen. Dock finns det en liten andel kvinnliga khatbrukare i diasporan. De flesta studierna uppvisar ett måttligt bruk av khat, då man främst tuggar 2-3 gånger i veckan. Genomgående i studierna uppger mycket små andelar av khatbrukarna ett dagligt användande av khat, förutom i den engelska ungdomsstudien av Nabuzoka & Badhadhe (2000) där drygt 30 % brukade varje dag. Den somaliska populationen är svår att få tillgång till och dessa studier har främst använt sig av PAI:s och ett bekvämlighetsurval, vilket försvårar en generalisering av resultatet till den större populationen.

Orsaker till khatbruk

Anledningar för att bruka khat angivna i de studier som tar upp frågan rör främst brukets sociala funktion. Man tuggar khat som en social aktivitet med andra (Griffiths 1998; Patel et al. 2005; Nabuzoka & Badhadhe 2000; Osman & Söderbäck 2011; De Cal et al. 2009; Feigin et al. 2012). I Griffiths studie (1998) angav 76 % av khatbrukarna att de använde mer khat i England än i Somalia, vilket enligt Griffiths borde bero på den höga arbetslösheten i populationen. Hela 83 % av Griffiths urval var utan arbete och med mer fritid menade Griffiths att arbetslösheten var en stor bidragande orsak till khatbruket. Patel et al. (2005) hade som målsättning att uppdatera och utvidga Griffiths (1998) studien och en stor skillnad mellan dessa två rör just kopplingen mellan ökat khatbruk och arbetslöshet. I den senare studien stöder inte data att man använder mer khat i det nuvarande landet än i Somalia, 1/3 angav att de använde mer khat i England och lika stor andel angav det motsatta medan 1/3 använde lika mycket i båda länderna. I datamaterialet fanns inga bevis för att man använder mer khat i England och en mindre andel av de arbetslösa i förhållande till de i arbete uppgav att de använde khat. I rent kvantitativa studier som dessa kan det vara svårt att hitta orsaker för så pass olika resultat då ett flertal omkringliggande faktorer kan påverka. Den kvantitativa metoden tar inte hänsyn till faktorer som samhällsförändringar, individuella personliga skillnader mellan respondenter, möjligheter på arbetsmarknaden över tid etc. vilket försvårar en analys. Under tiden för studien av Griffiths (1998) kan yttre faktorer i landet likväl förklara den stora andelen av arbetslösa inom urvalet, alternativt svårigheter för nyanlända flyktingar

från ett krigshärjat hemland utsatta för stora trauman, att framgångsrikt integreras i samhället. I Patel (2008) lyftes khatbruket fram som inrotat i den somaliska kulturen och många khatbrukare, såväl som icke-brukare ansåg att användandet av khat förstärkte deras identitet i England och att det var mer legitimt att använda khat än alkohol eller andra droger. I studien av De Cal et al. (2009) uppgav khatbrukarna från gruppenkäten också andra orsaker till sitt khatbruk. 54 % använde khat för att deras umgänge gjorde det, 46 % för att minska oro och 31 % för att de var arbetslösa. I webbenkäten från samma studie uppgavs, utöver nyss nämnda orsaksfaktorer, att man även använde khat för att utföra arbete samt för att öka koncentrationen vid arbete/studier, religiösa ceremonier och ritualer. Urvalet i studien av Feigin et al. (2012) betonar tuggandet av khat som en viktig social funktion jämförbart med socialisering över en kopp kaffe eller att gå till puben enligt västerländsk tradition.

Nabuzoka & Badhadhes (2000) ungdomsstudie angav följande orsaker för ett khatbruk bland det totala urvalet; rekreationsskäl (27,7 %), personlig press (22,3 %), för att vännerna tuggade khat (19,4 %) samt av beroendeskäl (13,8 %). Merparten av respondenterna ansåg att somalier var mer benägna att bruka khat och andra droger på grund av kulturella och språkliga barriärer som orsakade frustration. Arbetslöshet och tillhörande finansiella/sociala svårigheter bidrar också till benägenheten att bruka khat, enligt respondenterna. Direkt efterföljande på dessa resultat betonas en hög nivå av arbetslöshet i studiens urval, 73,4 % var arbetslösa. Men med tanke på urvalgruppens låga ålder så borde inte dessa resultat om arbetslöshet, indirekt kopplat till khatbruk, vara relevanta så som det framställs i studien. Det är ju föga förvånande att individer i åldern 11-26 inte har ett arbete, då de flesta bör gå i skolan. Däremot så har andra studier som ovan nämnts lyft fram just arbetslöshet som en bidragande faktor till khatbruk bland somalier (Griffiths 1998; De Cal et al. 2009).

Sammanfattning

De flesta studierna betonar khatbruket som en viktig social funktion och att umgänget med andra är den största orsaken till att somalier använder khat. Ytterligare så framkommer möjliga orsaker till khatbruket som en följd av arbetslöshet då man har mycket fritid men även stress och oro i vardagen. Man använder också khat då den ses som en identitetsförstärkare för den somaliska populationen i diasporan. I den engelska ungdomsstudien framkommer också andra skäl för att tugga khat såsom upplevelsen av

gruppträck och beroende. Anledningar till ett khatbruk särskiljer sig relativt mycket inom den vetenskapliga forskningen, vilket påvisar en individualitet i kontexten att bruka khat.

Effekterna av khatbruk

Med utgångspunkt i litteraturen som har använts till den här delen av arbetet så har fem teman tagits fram som belyser de vanligaste förekommande effekterna som kan följa av ett khatbruk. Dessa teman är fysisk (o)hälsa, psykisk (o)hälsa, ekonomiska effekter, sociala effekter samt brott, alkohol och beroende. En variation av forskningsresultat betonar olika aspekter av dessa teman som mest framträdande vid bruket av khat. I detta avsnitt blandas både kvantitativa och kvalitativa studier för att ge en bred bild av den vetenskapliga forskningen över fenomenet.

Fysisk (o)hälsa

När det gäller fysisk hälsa i relation till ett bruk av khat existerar det olika uppfattningar om huruvida hälsan påverkas negativt både inom grupper som brukar växten samt den vetenskapliga forskningen. I studien av Griffiths (1998) ansåg majoriteten av respondenterna att bruket inte orsakade stora problem. 80 % av det totala urvalet i studien, både brukare samt icke-brukare, ansåg också att ett khatbruk är okej i måttlighet. I studien av De Cal et al. (2009) ansåg de flesta respondenter i både gruppenkäten samt webbenkäten att deras hälsa var utmärkt eller mycket god och det framträdde ingen säkerställd skillnad i hälsa för de som använde och de som aldrig använt khat. Dock svarade khatanvändare i högre utsträckning att khat var ofarligt och inte bidrog till några problem. Detta kan medföra att de eventuellt negativa följderna av ett khatbruk främst upplevs av personer i khatbrukarens omgivning. I Nabuzoka & Badhadhe (2000) ungdomsstudie ansåg däremot 96,8 % av urvalet att khatbruk var problematiskt för somalier. 47,9 % ansåg att khatbruket påverkade deras hälsa. Även i studien av De Cal & Söderlind (2007) ansåg majoriteten att khatbruk var ett problem i någon form. Den mest förekommande bieffekten av khatbruk är sömnbesvär (Griffiths 1998; Patel et al. 2005; Nabuzoka & Badhadhe 2000; Osman & Söderbäck 2011; De Cal et al. 2009). Andra ”symptom” som ofta lyfts fram är näringsbrist och minskad aptit med efterföljande viktninskning samt förstoppning och andra magproblem (Griffiths 1998; Patel et al. 2005; Nabuzoka & Badhadhe 2000; Osman & Söderbäck 2011; De Cal et al. 2009). Både sömnbesvär och viktninskning som följd av ett khatbruk kan förklaras av att växten har en stimulerande effekt och många upplever därmed svårigheter att somna efter en session av

khattuggande. Tuggandet av khat tar också bort hungerkänslor, vilket förklarar vissa brukares viktnedgång. Detta är dock inte en direkt följd av intagandet av khat, och kan relativt enkelt undvikas genom att brukaren äter en ordentlig måltid innan sessionen. Tandproblem nämns också ofta som ett besvär av khatbruk (Patel et al. 2005; Nabuzoka & Badhadhe 2000; De Cal et al. 2009). I studien av Griffiths (1998) hade dock inte urvalet några problem i munnen av sitt khattuggande. Dessa mindre besvär borde korrelera med hur ofta man tuggar khat samt hur stor mängd som intas. I Griffiths (1998) studien kunde största delen av respondenterna inte anses vara i ett beroendetillstånd, dock fanns en liten andel respondenter som brukade stora mängder khat och dessa hade också större problem kopplat till bruket. Olika resultat presenteras i den vetenskapliga forskningen vid relationen mellan khatbruk och sexualdrift. I studien av Griffiths (1998) ansåg 35 % av männen att khatbruket ökade deras sexlust, medan 50 % av kvinnorna ansåg att bruket ökade sexlusten, dock var det ett stort bortfall på den frågan för kvinnorna. Bortfallet kan förmodligen förklaras genom en motvilja att besvara den typen av känsliga frågor för somaliska kvinnor, enligt Griffiths. Även i studien av De Cal et al. (2009) angavs en ökad sexlust som upplevd hälsoeffekt, dock enbart i webbenkäten. I gruppenkäten från samma studie angavs däremot en minskad sexlust bland de vanligaste benämnda hälsoeffekterna. Detsamma gällde för urvalet i både Osman & Söderbäcks (2011) studie samt Nabuzoka & Badhadhe (2000) att khatbruket ledde till en minskad sexlust. I mer positiv anda angav urvalet i Osman & Söderbäck (2011) studien även andra fysiska effekter av khatbruk såsom ett förbättrat minne och social förmåga samt höjd koncentrationsförmåga. Merparten av urvalet i denna studie erkände både positiva och negativa effekter som följd av ett khatbruk och att detta skiljde sig från individ till individ.

Sociala effekter

I studien av Patel et al. (2005) påtalades främst missämja och nedbrytandet av äktenskapliga och familjeenheter som ett socialt problem kopplat till khatbruket. Khatbrukares frånvaro i längre perioder från familjen nämndes också som en källa till konflikt. Författarna betonar dock att denna sociala spänning likväl kan ha andra förklaringar, såsom tillhörande av en minoritetsgrupp i samhället, isolering från ett utvidgat familjenätverk, olika förväntningar om könsrelationer inom det västerländska samhället etc. Det var inte möjligt att etablera någon kausalitet mellan dessa faktorer inom studien. I Feigin et al. (2012) hävdade icke-brukare att khat orsakade en nedbrytning av relationer och familjer. I Osman & Söderbäcks (2011) studie

fanns det en utbredd uppfattning bland urvalet att khatbruket orsakade sociala problem. Dessa var främst att khatbruket var för tidskrävande och kunde därmed leda till arbetslöshet samt problem i relationer. Även i studien av De Cal & Söderlind (2007) menade många svaranden att arbetslöshet kunde vara en följd av khatbruk. Kvinnor tyckte även att skilsmässa, bråk och otrygghet var huvudsakliga konsekvenser av khatbruket. Dessa resultat stöds inte av studien av Patel et al. (2005) där en mindre andel av de arbetslösa i förhållande till de i arbete uppgav att de brukade khat. Huruvida arbetslöshet skulle vara en orsak till khatbruk eller en effekt av det är otydligt i den vetenskapliga forskningen. Då många andra möjliga faktorer skulle kunna påverka en individs arbetslöshet försvåras möjligheten att upprätta en stark kausalitet i en sådan koppling. I intervjuerna som genomfördes i studien av Patel et al. (2005) menade khatbrukarna att bruket underlättar socialisering samt motverkar stress. Även i studien av Osman & Söderbäck (2011) betonas khats sociala funktion och dess främjande av kulturell och samhällelig gemenskap.

Ekonomiska effekter

Ekonomiska svårigheter kopplas ihop med khatbruk i den vetenskapliga forskningen, ofta i kombination med andra faktorer som arbetslöshet och långa perioder av brukarens frånvaro från familjen. I studien av Griffiths (1998) oroade sig 1/3 av respondenterna som brukade khat för pengarna som de lade ut på sin vana. Undersökningen påvisade också att khatbrukande män spenderade mer pengar på khat än vad kvinnliga khatbrukare gjorde. Risker med att resurser som skulle kunna gå till familjen istället går till ett khatbruk kan orsaka konflikter och slitningar i relationer. Även i studien av Patel et al. (2005) betonades att khatbruket kan påfresta de ekonomiska resurserna och därmed skapa sociala spänningar, men författarna utesluter inte att andra faktorer kan vara orsaken. Dessa kan vara tillhörande av en minoritetsgrupp i samhället, isolering från ett utvidgat familjenätverk och socio-ekonomiska svårigheter. I ungdomsstudien av Nabuzoka & Badhadhe (2000) angav 58,5 % av respondenterna att khatbruket orsakade ekonomiska problem medan 37,2 % av respondenterna inte hade några ekonomiska problem kopplat till khatbruket. Den stora andelen som hade ekonomiska problem med sitt khatbruk i den här studien skulle kunna förklaras av urvalgruppens låga ålder och underförstått deras brist på arbete då många fortfarande var i skolåldern. I studien av Feigin et al. (2012) var det en tydlig uppdelning mellan deltagarna om huruvida khatbruket orsakade ekonomiska problem utefter deras

brukar/ icke-brukarstatus. Motståndare till khatkonsumtion ansåg att det var en dyr vana som orsakade en försummelse av sitt finansiella ansvar, medan khatbrukare inte höll med om detta. Khatbruket var inte en ekonomisk börda eller hindrade arbetsförpliktelserna. I både Osman & Söderbäck (2011) och i De Cal et al. (2009) uppgavs bland sociala problem att khatbruket kostade för mycket pengar och att man slösade bort pengar. Då khat generellt inte är speciellt kostsamt, så borde det inte föreligga några större ekonomiska problem med ett khatbruk. Är khatbrukaren däremot redan i en ekonomiskt utsatt situation, exempelvis som arbetslös eller har en familj att försörja, så kan khatbruket fördjupa de ekonomiska problemen.

Psykisk (o)hälsa

De största debatterna om khatbruket och vilka effekter det kan ge äger rum vid den omtvistade kopplingen mellan khat och mental ohälsa. Beckerleg (2008) menar att trots att khat är kriminaliserat i länder på fem kontinenter så finns det lite bevis för medicinsk skada. I en studie genomförd av Warfa et al. (2007) granskas vetenskapliga bevis för kopplingen mellan khat och mental ohälsa. "A causal association is found when a change in exposure leads to a change in disease outcome." (Warfa et al. 2007). Studien baseras på 24 arbeten, 12 av kvantitativ metod samt 12 fallstudier. Alla fallstudier rapporterade ett kausalt förhållande mellan *tungt* khatbruk och psykoser eller psykotiska symptom, då en bakgrund av tungt khatbruk förekom hos alla och ansågs inleda ett angrepp av psykotiska symptom. Två studier rapporterade ytterligare riskfaktorer för framkallande av psykotisk störning som arbetslöshet, social utestängning och stressfyllda livshändelser i värdlandet, medan några andra associerade kroniskt khatbruk med antisocialt beteende, arbetslöshet och självförsummelse. En studie föreslog att innan existerande sociala och psykologiska problem, sömnbesvär och ostuderade alkaloider i khat (snarare än de amfetamin-liknande egenskaperna i khatblad) kunde förklara deras kliniska resultat. Ingen av de 12 kvantitativa studierna hävdar ett direkt kausalt förhållande mellan khatkonsumtion och psykotiska symptom. Dock rapporterar fyra studier måttliga eller svåra mentala hälsoproblem i association till khatbruk. En studie upptäckte att khatbrukare var mer benägna att ha självmordsidéer än icke-brukare, dock var konfidensintervallen vida och övergick knappt värdet ett i studien, vilket innebär en något lägre sannolikhet att deras stickprov ligger inom ett visst och känt avstånd från det "sanna" värdet inom populationen. Författarna till denna studie vägrade att utesluta möjligheten att traumatiska händelser pre-migration och sociala problem post-migration var förklaringar till

skillnader i sjuklighet mellan brukare och icke-brukare eller användandet av khat som självmedicinering för psykologisk stress. Ytterligare en studie rapporterade signifikanta korrelationer mellan överdrivet khatbruk (av hetsätning-typ) och psykotiska symptom samt mellan åldern för påbörjat khatbruk och tidigt angrepp av psykotiska symptom. Båda nyligen nämnda studier föreslog att psykotiska symptom hos khatbrukare delvis kunde förklaras av ett överdrivet bruk samt en lång bakgrund av khatbruk. Medan några av författarna till studierna i denna granskning enbart rapporterade måttliga effekter av khatbruk på den mentala hälsan, menade andra att ett överdrivet khatbruk kunde förvärra redan innan existerande psykiatriska störningar. Fem studier rapporterade däremot inga signifikanta associationer mellan khatbruk och mentala störningar. Fallstudierna rapporterade som tidigare sagt en kausal association mellan khatbruk och psykos, men dessa typer av studier är oförmögna att producera tillräckliga bevis för kausalitet. Resultatet från granskningen av dessa studier kommer fram till att khatbruk inte är associerat med mental ohälsa och inte heller utgör det en riskfaktor för psykiatriska störningar (ibid.). I studien resonerar författarna runt khats påstådda skadlighet och refererar till Stanley Cohen: "The reification of the harmfulness of khat use can perhaps be better understood as a case of 'moral panic', in which the behaviour of a group, often a minority or subculture, is exaggerated or falsely projected as dangerous." (Cohen 1972).

I slutet av 2011 publicerades en studie av Corkery et al. om khat-relaterade dödsfall i England, som har skapat starka reaktioner i den vetenskapliga forskningens värld. Corkery et al. (2011) har genomfört en fallstudie som har granskat 13 dödsfall under en sexårsperiod (2004-2009) som påstås på någon nivå vara relaterade till khat. Individerna i fallen var enbart män och medelåldern bland dem var 35 år. Elva av individerna var av somaliskt ursprung, en individ var från Eritrea och en individ hade polskt ursprung. Nedan följer en grov redogörelse för de olika dödsorsakerna i fallen. Fyra dödsfall orsakades av fysiopatologiska konsekvenser av ett långvarigt khatbruk; leversvikt, hjärtsvikt och vätskefyllda lungor. Ett dödsfall orsakades av en hjärt- och kärlsjukdomshändelse framkallat av ett khatbruk som orsakade antingen en hjärtattack eller arytmi som ledde till död. Tre bekräftade och ett möjligt självmord med psykos orsakade och/eller förvärrade av långvarig khatkonsumtion. En oavsiktlig överdos av ett anti-psykotiskt medel där schizofreni blev förvärrat av khatbruk. Två dödsfall orsakades av nedsatt omdömesförmåga på grund av khat och alkohol i trafikolyckor. Slutligen redovisas ett dödsfall orsakat av heroinförgiftning, men khat var också närvarande. Fallstudier erbjuder en kontextuell, kvalitativ redogörelse av verkliga händelser som kan föreslå associationer och kausalitet som sedan kan undersökas vidare med andra metoder

(Corkery et al. 2011). Den här studien använder sig av begreppet ”khat-relaterad” för att kunna beskriva det breda spektrumet av faktorer som kan kopplas till dödsfall som ett resultat av khatbruk. Studien redovisar både för- och nackdelar med metoden som är vald. En fallstudies huvudsakliga nackdelar är att den inte kan få fram resultat för numerisk representation, den är inte generaliserbar till en större population, den är en beskrivande snarare än en förklarande metod och därmed kan inte kausalitet demonstreras fullständigt. De huvudsakliga fördelarna med en fallstudie är att den bidrar med en detaljerad, kontextuell insikt i ett specifikt fenomen, hjälper till att förstå komplicerade inter-förhållanden, speciellt då de förekommer tillsammans i individuella fall, samt demonstrerar de aktiva processerna som närvarar i kausala förhållanden/associationer. Dessa fallstudier erbjuder en inblick på mikro-nivå i hur olika faktorer kan kombineras i en individs liv och orsaka sjuklighet samt död. Corkery et al. menar att konceptet av ”relaterbarhet” och ”association” i den här artikeln är medvetet bred för att förmå läsaren att tänka ”outside the box”. Detta så att de kan förstå att det finns ett kontinuum och inte enbart ett smalt fält att undersöka. När det kommer till fallen så var hälften av dem traumatiska i sin natur med yttre dödsorsaker. Associationen av khat med psykiatriska tillstånd var framträdande i fyra fall varav tre fall resulterade i självmord och en oavsiktlig överdos. Författarna i studien menar att den ökade rapporteringen av fall med khat-relaterade psykoser i Europa och Australien delvis kan bero på tillströmningen av flyktingar från krigsdrabbade länder, som Somalia, varav många lider av traumatiska händelser och använder khat. Khatbruket tjänar som en självmedicinering för de individer med psykologiska ärr och skador, menar Corkery et al. (2011). De fysiologiska effekterna av khatkonsumtion är tydlig i fyra av fallen. Nedsatt omdömesförmåga på grund av khat och alkohol verkar ha varit avgörande i fall nummer åtta och nio där de avlidna blev livshotande skadade av kontakt med motorfordon. I fall nummer tio var khat närvarande tillsammans med dödliga mängder heroin. Toxikologiska värden av khat finns för fem fall och åtminstone två av fallen hade bosatt sig i England på grund av inbördeskriget i Somalia. Corkery et al. (2011) drar slutsatsen om att det finns allvarligt skadliga, och ibland även dödliga konsekvenser av khattuggande. Detta innebär inte att khat är en ”mördare” utan snarare att det finns ett behov av att vara medveten om de potentiella riskerna som kan associeras med konsumtionen av khat. Huvudfrågorna som här relateras till konsumtionen av khat är de psykologiska effekterna, såsom nedsatt omdömesförmåga som kan leda till olyckor och våld, orsak till eller förvärrande av psykoser eller orsaka depression som kan leda till självmord och till och med mord. När det gäller de fysiologiska effekterna så är toxiciteten mest oroande då den kan

orsaka hjärtproblem, som kan leda till dödliga hjärtattacker, och leversvikt. Ytterligare orosmoment är mekaniska problem t.ex. att kvävas på bitar av växten samt livsstilaspekter, bruket är en del av kulturen och därmed hittas den i post mortem toxikologi. Resultatet från denna fallstudie är av en relativt dramatisk art och åtminstone två svarskommentarer fyllda av kritik till studien har publicerats av andra vetenskapliga forskare. Nedan kommer jag att beskriva kritiken som har riktats mot studien av Corkery et al. (2011).

Svarskommentar 1

Singleton (2011) menar att det kan vara svårt att fastställa dödsorsaker, speciellt när dödsfallet är oväntat, vilket ofta är fallet där psyko-aktiva ämnen är inblandade. Bara för att ett sådant ämne finns i kroppen vid dödstillfället så behöver detta inte betyda att det spelade en roll i dödsorsaken. Singleton menar också att sökdatan, np-SAD, som Corkery et al. har använt sig av i deras sökningar efter khatrelaterade dödsfall har ett väldigt diffust kriterium för vilka dödsfall som kan inbegripas. Vem som helst med ett känt drogbruk kan hamna i detta register, oavsett om drogbruket spelade in i dödsfallet. Trots detta så lyckades de enbart hitta 13 fall under sex år där khat på någon nivå skulle kunna relateras till dödsfallet. Enligt the British Crime Survey 2009/2010 så angav 0,2 % av vuxna ett khatbruk under det senaste året, vilket blir ungefär 50 000 personer och i en sådan kontext så kan khat anses inneha en låg dödlighetsrisk. Även de många olika typerna av dödsfall implicerar att det inte finns ett specifikt khat-relaterat dödlighetsproblem, enligt Singleton (2011). Att övervaka drogrelaterade dödsfall är viktigt, menar han, men det måste genomföras på ett ordentligt och objektivt sätt som sätter riskerna med bruket i en vidare kontext. Stöd för att undersöka khatbrukets skadlighet samt nytta ger troligast störst positiv effekt om man fokuserar på khatbrukets "mindre" skadliga effekter på hälsa och sociala funktion, som är mer omfattande. Mer fokus måste läggas på aspekten varför människor använder ämnen på ett skadligt sätt samt ta itu med de underliggande orsakerna.

Svarskommentar 2

En annan svarskommentar på fallstudien av Corkery et al. har skrivits av Klein (2011). Kleins kommentar är genomsyrad av kritik, på gränsen till förlöjligande. Genom att använda begreppet av "association" istället för det mer kravfyllda och restriktiva kausalitetsbegreppet, så kan Corkery et al. börja lista ett större antal fall som drogrelaterade dödsfall, vilket i sin tur gör att drogen ser ut som en mördare. Den höga graden av tolkning i arbetet förvånar Klein då

forskargruppen på uppdrag av the National Programme of Substance Abuse Deaths står under mycket strikta protokoll för sin undersökning. Vetenskapligheten lider av den höga tolkningsgraden i arbetet. Exemplifieringen av en man som dödar sin fru och sedan sig själv efter att ha varit "out all night chewing khat with friends", påvisar ett mycket svagt underbyggt fall av en khatrelaterad död. Klein frågar sig varför man inte då kan hålla vännerna ansvariga, eller tobaken, eller traumat av exil? Ett ännu skarpare försök att få fakta att passa sin hypotes blir tydligt i fall nummer 8 och 9, där männen var alkoholberusade och dog i trafikolyckor. Höga nivåer av etanol hittades som förklaring till den nedsatta motorikfunktionen, men khats närvaro meriterar ändå deras status som en khatrelaterad död. Detta obefogade utvidgande av innebörden "khatrelaterat" blir extremt i fallet med den unga mannen som dör av en heroinöverdos. Utöver morfin, kodein och alkohol, så hittades också spår av katinon. Klein betonar samtidigt att ett överdrivet khatbruk över en längre tid har visats vara skadligt för hjärta, lungor och lever. Men ytterligare medverkande orsaksfaktorer lyfts också fram såsom tobaksrökning, alkoholbruk, samtida sjukdomstillstånd, diet och övervikt i den vetenskapliga forskningen. I en generell skadebedömning av de mest använda drogerna i Storbritannien så fick khat en väldigt låg poäng på 9 i jämförelse med alkohol som fick en poäng på 72. Denna typ av kunskap lyfts inte fram i studien av Corkery et al. och Klein menar att studien försöker framhäva khat som en "mördar-drog" av politiska skäl. Som belägg för detta lyfter Klein fram det faktum att den tredje författaren i Corkery et al. studien, Hamid Ghodse, är president för the International Narcotics Control Board (INCB). INCB har uppmärksammat "missbruket av khat" och under 2005 uppmanat the World Health Organisation (WHO) att avgöra om khat borde vara under formell kontroll. WHO gruppen följde de tidigare resultaten av the Advisory Council on the Misuse of Drugs (2005) och bedömde under 2007 att hälsofarorna som kunde kopplas till ett khatbruk inte befogade en formell kontroll. Trots detta så fortsätter INCB att rapportera om associationen mellan khatbruk och hälsorisker samt dess eventuella skadliga sociala konsekvenser. De beskriver khats rättsliga status som "för närvarande inte under internationell kontroll" (2009) och anmärker det faktum att "trots att khatbruket är associerat med hälsofarliga risker så är khat förbjudet endast i några få länder" (2010). INCB lyfter fram khatbruket som ett mycket negativt fenomen och att presidenten för organisationen är med och publicerar den här fallstudien av Corkery et al. påvisar bakomliggande politiska skäl, menar Klein. Detta ser Klein på med mycket kritiska ögon och betonar studiens mycket selektiva val av information som lyfts fram samt författarnas åsidosättande av vetenskaplighet i arbetet.

Brott, alkohol och andra droger

Då ett drogbruk oftast ligger nära sammankopplat med brott, såsom tillgreppsbrott eller mindre allvarliga våldsbrott, finns det ett intresse av att undersöka huruvida denna kombination även förekommer hos khatbrukare, vilket förvånansvärt nog enbart tas upp i en studie. I studien av Patel et al. (2005) angav enbart 5 individer att de hade begått ett brott, 3 st. våldsbrott och 2 st. snatteri. Den låga andelen som har angett ett begånget brott kan bero på den relativt låga kostnaden av att tugga khat. I förhållande till andra mer förekommande droger i samhället är khat billigt att köpa. Bristen av fokus på kopplingen mellan khatbruk och brott i de vetenskapliga studierna kan dessutom påvisa att brottslighet inte är vanligt förekommande bland de individer som brukar khat. Större fokus har däremot lagts på khat och drog- samt alkoholbruk i studierna, eller snarare över ett icke-existerande alkoholbruk hos khatanvändare och den somaliska populationen i stort, dock finns det några resultat som hävdar det motsatta. I studien av Griffiths (1998) föredrog 90 % av urvalet khat framför alkohol. Detta kan ha religiösa anledningar, då alkohol anses vara haram (dåligt) inom Islam. I den uppföljande studien av Patel et al. (2005) redovisas extremt låga nivåer av drog- och alkoholbruk bland urvalet, dock menade ett litet antal att khatbrukare skulle vända sig till alkohol och andra droger om khat inte var tillgängligt. Även i studien av Feigin et al. (2012) menade några få deltagare att man skulle vända sig till andra substanser om khat inte var tillgängligt. Dock ansåg inte de deltagare i studien som ville att khat skulle kriminaliseras i Australien att detta skulle ske eftersom alkohol var förbjudet enligt religionen. Ett påbörjat bruk av andra droger kan anses tvivelaktigt, dels för det lilla antalet som trodde det, men också för att den religiösa grunden i Islam som de flesta lever efter är starkt emot användandet av sådana substanser. Ungdomsstudien av Nabuzoka & Badhadhe (2000) redovisade till skillnad från ovanstående studier en större andel av urvalet, 25 %, som använde andra droger utöver khat. Exempel på andra droger var kokain, ecstasy, cannabis eller marijuana. Några använde även sömnmedel efter khatsessionen för att kunna sova. Författarna drar slutsatsen att khat skulle kunna vara en väg in i bruket av andra droger, då det sociala bruket och tillhörande restriktioner av khat är förändrat i Storbritannien i jämförelse med Somalia. Ungdomar kan tänkas bli påverkade i högre grad av sin omgivning, vilket skulle kunna förklara bruket av andra droger i studien och det mer fria västerländska samhället bidrar nog till att ta udden av de religiösa föreställningarna som styr vardagen inom Islam. Detta kan ställa ungdomarna inför en rad frestelser och utmaningar. I gruppenkäten av De Cal et al. (2009) hade majoriteten, 82,5 %, aldrig provat narkotika och 84 % hade aldrig druckit

alkohol. 2 % av urvalet hade provat narkotika mer än fem gånger och det handlade främst om sömnmedel, cannabis, kokain, amfetamin och ecstasy. I webbenkäten från samma studie hade 76 % aldrig provat narkotika och majoriteten, 87 %, hade aldrig druckit alkohol. Till skillnad från gruppenkäten hade 15 % av urvalet i webbenkäten provat narkotika mer än fem gånger, det vanligaste angivna var då cannabis. Även här borde den anonyma känslan av att sitta hemma framför en dator och fylla i enkäten, påverka individernas villighet att erkänna ett drogbruk. I studien av Osman & Söderbäck (2011) ansåg männen att khat borde accepteras på samma sätt som alkohol i det svenska samhället, dock borde liknande åtgärder införas för khat som för alkohol det vill säga riktat mot attityder, värderingar och tillgänglighet.

Sammanfattning

Många av khatbrukarna i studierna upplever sig ha en god hälsa. Den fysiska hälsan påverkas inte allvarligt enligt de flesta studierna, däremot så förekommer det en rad mindre allvarliga besvär såsom sömnproblem, förstoppning, minskad aptit, tandproblem och viktninskning. Dessa besvär uppkommer individuellt och kan sägas korrelera med mängden khat som intas samt hur ofta man tuggar. En ökad men också minskad sexlust rapporteras ungefär likvärdigt bland studierna vilket gör det svårt att fastställa som en effekt av khatbruk. De sociala effekterna av khatbruket anses främst vara nedbrytandet av familjen och relationer, särskilt då brukaren ofta spenderar långa perioder borta från hemmet. Arbetslöshet anges också ganska frekvent som en effekt av khatbruk, men här finns det olikheter bland forskningsresultaten. Huruvida arbetslöshet är en orsak eller effekt av khatbruket eller överhuvudtaget en relevant aspekt är mycket svårt att tydliggöra. Däremot betonas khats sociala funktion och dess främjande av kulturell och samhällelig gemenskap i studierna. De ekonomiska effekterna lyfts ofta fram i studierna. En viss uppdelning mellan brukare och icke-brukare framträder då främst icke-brukare oroar sig för ekonomin och anser att det är slöseri med pengar. Khat är inte en speciellt kostsam vara, men är individen redan i en utsatt ekonomisk position så kan khatbruket fördjupa de ekonomiska svårigheterna. Mental ohälsa som en effekt av khatbruk är ett högst debatterat ämne inom den vetenskapliga forskningen. Vissa menar att bruket orsakar eller förvärrar psykiatriska tillstånd, medan andra framhäver andra möjliga orsaksfaktorer till ett sådant tillstånd, exempelvis arbetslöshet, social utestängning samt stressfyllda livshändelser i ett värdland. De studier som stödjer kopplingen mellan khatbruk och mental ohälsa är oftast fallstudier, som i sig har begränsningar vid framtagandet av kausala

kopplingar. De flesta kvantitativa studierna kommer fram till att khat i sig inte orsakar mental ohälsa, men skulle kunna förvärra ett redan existerande psykiatriskt tillstånd. Generellt så förekommer inte ett bruk av alkohol eller andra droger hos urvalen i studierna, främst av religiösa anledningar. Dock påvisade den engelska ungdomsstudien en högre andel av individer som brukade andra droger.

Diskussion

Det här uppsatsarbetet har varit väldigt intressant, men bitvis också utmanande då stora mängder text skulle komprimeras till en översiktlig bild av området. Jag har under arbetets gång insett vikten av att sätta ett fenomen i sin kontext och att verkligheten sällan, om aldrig, är helt svart-vit.

Metoddiskussion

Då området i fokus för det här arbetet inte är speciellt väl utforskat så har jag i princip använt mig av alla studier som jag kunnat hitta och som var tillgängliga inom mitt avgränsningsområde, vilket skulle kunna innebära att studier av mindre bra kvalitet också används. Detta bör då lyftas fram i en analys så läsaren är medveten om detta. En litteraturöversikt som denna kan vara hjälpsam i att belysa dåligt utforskade eller ännu helt outforskade områden.

Analys och Resultatdiskussion

En analys i en litteraturöversikt bidrar till att belysa huvudsakliga utgångspunkter inom det vetenskapliga forskningsområdet och kan därmed vara en hjälp i riktningen för framtida forskning. I litteraturöversikten innebär dock mitt arbete en ”andra-tolkning” då studierna redan har genomgått en första tolkning av forskarna som utförde studien. De teman som jag har tagit fram kanske inte nödvändigtvis överensstämmer med teman som en annan person skulle tagit fram, men ju högre struktureringsnivå man håller i sitt arbete desto troligare är det att analysen belyser de huvudsakliga utgångspunkterna i forskningsresultaten.

Tolkningsprocessen i en analys kan lätt präglas av personliga preferenser hos forskaren, vilket man måste vara medveten om för att i möjligaste mån kunna undvika det. Min analys har presenterat en variation av forskningsresultat som jag hoppas att jag har kunnat sammanställa på ett överskådligt sätt.

Referenser

Advisory Council on the Misuse of Drugs (2005) *Khat (Qat): "Assessment of risk to the individual and communities in the UK."* London: The Home Office.

Anderson et al. (2007) *"The khat controversy- stimulating the debate on drugs"* Oxford International Publishers Ltd.

Beckerleg, S. (2008) *"Khat Special Edition: Introduction"* Substance Use & Misuse (2008) Vol. 43 Issue 6, p749-761

Beekhuis, A. (2001) *"Chewing khat together: From indigenous practice to international issue. Khat use as a positive social custom."* (Tillgänglig på: <http://www.lycaem.org/leda/docs/16268.shtml>)

Bryman, A. (2008) *"Samhällsvetenskapliga metoder"* Liber AB, Malmö

Corkery et al. (2011) *"'Bundle of fun' or 'bunch of problems'? Case series of khat-related deaths in the UK"* Drugs: Education, Prevention & Policy (Dec 2011) Vol. 18 Issue 6, p 408-425

De Cal et al. (2009) *"Kat i Sverige- kartläggning av katanvändning i Göteborg, Malmö och Stockholm"* Sahlgrenska Akademin, enheten för socialmedicin, Göteborg

De Cal & Söderlind (2007) *"Det som inte syns, finns inte"* Sahlgrenska Akademin, enheten för socialmedicin, Göteborg

Feigin et al. (2012) *"The impact of khat use on East African communities in Melbourne: a preliminary investigation"* Drug & Alcohol Review (May 2012) Vol. 31 Issue 3, p288-293

Friberg, Febe red. (2006) *"Dags för uppsats- vägledning för litteraturbaserade examensarbeten"* Studentlitteratur

Graziani et al. (2008) *"Khat chewing from the pharmacological point of view: an update"* Substance use & misuse (2008) 43:762-783.

Griffiths, P. (1998) *"Qat use in London: a study of qat use among a sample of Somalis living in London"* Home Office, England

Klein, A. (2011) "*Khat deaths- or the social construction of a non-existent problem?? A response to Corkery et al. 'Bundle of fun' or 'bunch of problems'? Case series of khat-related deaths in the UK*" *Drugs: Education, Prevention & Policy* (Dec2011) Vol. 18 Issue 6, p 426-427

Klein, A. & Odenwald, M. & Warfa, N (2011) "*Fokus på narkotika*" www.emcdda.europa.eu

Nabuzoka & Badhadhe (2000) "*Use and perceptions of khat among young somalis in a UK city*" *Addiction Research* (Feb2000) Vol. 8 Issue 1

Osman & Söderbäck (2011) "*Perceptions of the use of khat among Somali immigrants living in Swedish society*" *Scandinavian Journal of Public Health* 2011 39:212-219, SAGE

PUBLICATIONS

Patel, S (2008) "*Attitudes to khat use within the Somali community in England*" *Drugs: Education, Prevention & Policy* (Feb2008) Vol. 15 Issue 1, p37-53

Patel et al. (2005) "*Khat use among somalis living in 4 english cities*" Home Office online report 47/05, England

Singleton, N. (2011) "*Crying wolf?? A response to Corkery et al. 'Bundle of fun' or 'bunch of problems'? Case series of khat-related deaths in the UK*" *Drugs: Education, Prevention & Policy* (Dec2011) Vol. 18 Issue 6, p428-430

Warfa et al. (2007) "*Khat use and mental illness: A critical review*" *Social Science & Medicine* (Jul2007) Vol. 65 Issue 2, p309-318